

НОВАТОРСЬКІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ: ЦИКЛ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ІНСТИТУТУ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ З НАГОДИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ФЕСТИВАЛЮ НАУКИ

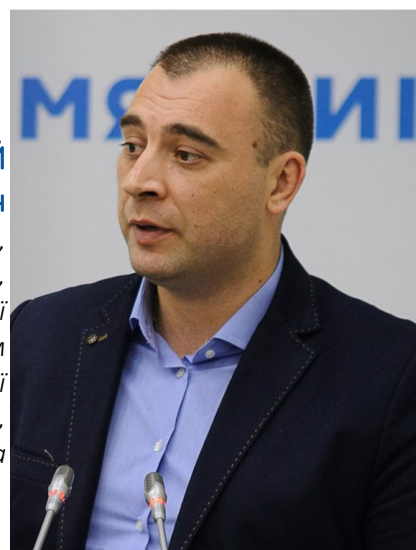
<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5141>

КАНІШЕВСЬКА

Любов Вікторівна

доктор педагогічних наук,
професор, заступник директора з
науково-експериментальної
роботи Інституту проблем
виховання Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

МАЛИНОШЕВСЬКИЙ

Руслан Васильович

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової
роботи Інституту проблем
виховання Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

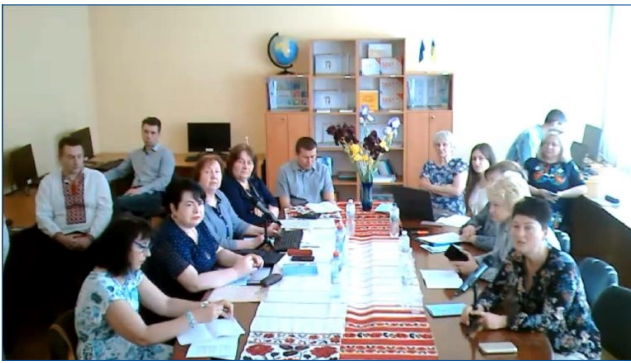
Анотація. У повідомленні представлено інформацію щодо проведення короткого циклу науково-практичних заходів, що їх ініціював та провів Інститут проблем виховання НАПН України з нагоди Всеукраїнського фестивалю науки. Заходи спрямовано на пошук оптимальних механізмів нівелювання викликів, обумовлених воєнною агресією, шляхом популяризації освітніх інновацій та впровадження відповідних інструментів у педагогічну практику. Цикл складався з круглого столу «Науково-методичне забезпечення ціннісного професійного самовизначення і кар'єрного становлення учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення країни», науково-практичного семінару «Модернізація позашкільної освіти в умовах війни і повоєнного відновлення», майстер-класу «Формування життєвої успішності учнів в умовах воєнного стану: підходи, форми, методи, технології виховання» та Всеукраїнської науково-практичної конференції «Виклики та перспективи формування зростаючої особистості в повоєнній реальності».

Засадничою ідеєю циклу став принцип необхідності зміни акцентів у формуванні зростаючої особистості в період воєнного стану та повоєнної реальності. Зокрема, мовиться як про посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, інституційної спроможності закладів освіти реалізовувати

принципи інклюзивності та безбар'єрності, гарантувати безпеку здобувачів освіти, так і про механізми досягнення життєвого успіху і трансформацію професійної траєкторії в умовах фундаментальних економічних змін.

Ключові слова: Інститут проблем виховання НАПН України; позашкільна освіта; професійне самовизначення; кар'єрне становлення; національно-патріотичне виховання; життєва успішність; інклюзивність та безбар'єрність.

Майже півтора року продовжується подвижницький національний спротив намаганням РФ нівелювати державну суб'єктність і незалежність України. За цей період потрясіння від заподіяного горя, унаочненої ницості й підступності ворога, самовідданого героїзму українських захисників суспільство утвердилося в невідворотності великої Перемоги.

Водночас воєнна агресія, будучи екзистенційною загрозою, випукло увиразнила внутрішньоприсутні проблемні зони, обумовила появу економічних, інфраструктурних, соціальних, освітніх викликів і ризиків. Очевидно, що тектонічні міграційні процеси (зокрема, найбільша хвиля біженців із часів Другої світової війни), системне руйнування промислових центрів і критичної інфраструктури, свідомий екоцид (руйнування Каховської ГЕС) тощо безпосередньо призведуть до фундаментальних змін в економіці, на ринку праці, у структурі людського капіталу. Їхнє подолання є не лише актуальною проблемою найближчої перспективи розвитку держави, а й своєрідною візуалізацією контурів повоєнної реальності. І в цьому процесі повоєнного відновлення й нівелювання ризиків ключова роль належить освіті, яка є найбільш ефективним інструментом конструювання якісно нового майбутнього. Уже нині маємо не лише дискутувати щодо того, якою має бути освіта в період воєнного стану, а й популяризувати освітні інновації та додаткові інструменти, що ведуть до якісних змін. Всеукраїнський фестиваль науки є тим проектом, який сприяє широкій популяризації науки та інновацій. Традиційно вчені Інституту проблем виховання НАПН України проводять короткий цикл науково-

практичних заходів у межах Всеукраїнського фестивалю науки, під час яких репрезентують освітянській спільноті освітні й виховні інновації.

2023 року вчені Інституту проблем виховання НАПН України ініціювали проведення чотирьох заходів різного рівня:

- науково-практичний семінар «Модернізація позашкільної освіти в умовах війни і повоєнного відновлення» (12 травня 2023 р.);
- круглий стіл «Науково-методичне забезпечення ціннісного професійного самовизначення і кар'єрного становлення учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення країни» (17 травня 2023 р.);
- майстер-клас «Формування життєвої успішності учнів в умовах воєнного стану: підходи, форми, методи, технології виховання» (17 травня 2023 р.);
- Всеукраїнська науково-практична конференція «Виклики та перспективи формування зростаючої особистості в повоєнній реальності» (26 травня 2023 р.).

Закономірно, що короткий цикл науково-практичних заходів наскрізно об'єднаний ідеєю необхідності зміни акцентів у формуванні зростаючої особистості в період воєнного стану та повоєнної реальності. Зокрема, виховний процес має бути адекватною відповіддю на виклики, що обумовлені зухвалою агресією Росії, — від педагогічної підтримки ментального здоров'я учнів та молоді до посилення національно-патріотичного виховання. Оскільки «велич патріотизму полягає в такому єднанні народу, коли кожна окрема особистість вважає себе недостойною свого високого призначення, якщо не відповідає любов'ю на любов, не вимагаючи нічого замість, окрім справжньої доброзичливості» (Бех, 2023).

Так, 12 травня 2023 р. у Центрі технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді Дарницького району м. Києва проведено науково-практичний семінар на тему «Модернізація позашкільної освіти в умовах війни і повоєнного відновлення». Метою круглого столу було обговорення змін у позашкільній освіті в умовах війни і повоєнного відновлення країни, репрезентація кращих практик позашкільної освіти в умовах війни.

Завідувач лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник *Олена Литовченко* у своєму виступі зацентувала на значенні позашкільної освіти в умовах воєнного часу та повоєнного оновлення країни, впливі на реалізацію освітніх потреб дітей за місцем їхнього проживання. Особливою тезою наголошено на необхідності широкого забезпечення інклюзивності й безбар'єрності як невід'ємних атрибутів позашкільної освіти. Провідний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник *Валерій Мачуський* репрезентував освітянській спільноті інноваційні освітні технології розвитку дитини в закладах позашкільної освіти, створені в межах виконання наукового дослідження лабораторії.

Основи безпеки життєдіяльності педагогів і вихованців закладів позашкільної освіти, конкретні механізми й інструменти реалізації політики безпеки в закладах позашкільної освіти в контексті впровадження наскрізної навчальної програми та методичних рекомендацій «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» (Корнієнко та ін., 2022) стали лейтмотивом виступу провідного наукового співробітника лабораторії позашкільної освіти, кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника *Анни Корнієнко*.

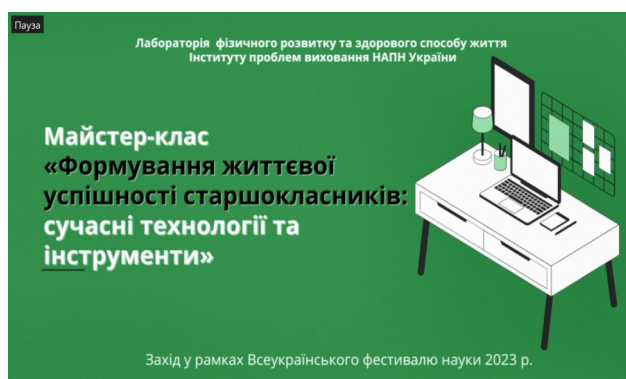
Проблему дистанційного навчання вихованців закладу позашкільної освіти в умовах війни в контексті формування м'яких навичок тематизовано у виступі старшого наукового співробітника лабораторії позашкільної освіти Інституту, кандидата педагогічних наук *Анни Бойко*.

Повоєнна реальність нерозривно пов'язана з пошуком відповіді на засадничі буттєві питання. Закономірно, що майбутнє разом із надією чаїть і своєрідний острах залишитися на узбіччі історії, побоювання виявитися неуспішним у нових реаліях. Так, 17 травня 2023 р. вчені лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя провели майстер-клас «Формування життєвої успішності учнів в умовах воєнного стану: підходи, форми, методи, технології та інструменти» (у форматі онлайн).

Під час майстер-класу, що його провела для педагогів і методистів завідувач лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник *Валентина Кириченко*, було розкрито сучасні

методи й новітні технології, спрямовані на формування життєвої успішності старшокласників.

Учасники майстер-класу під час виступу наукового співробітника лабораторії *Катерини Безрук*

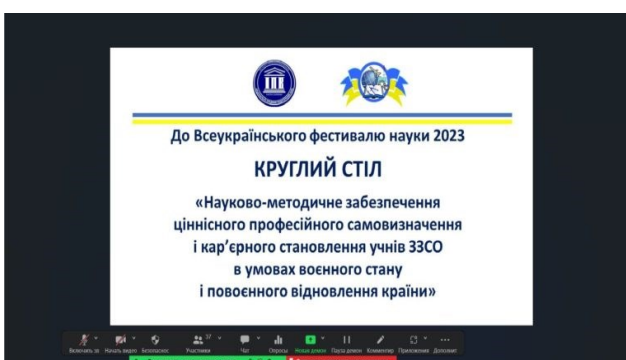

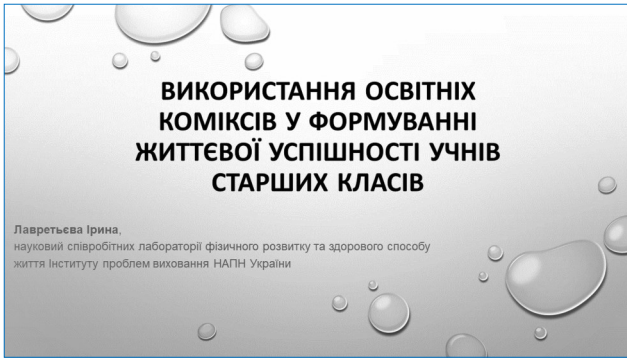
мали можливість дізнатися про сучасні онлайн-ресурси та платформи, які сприяють саморозвиткові старшокласників та їхній підготовці до вступу до закладів вищої освіти. Зі свого боку науковий співробітник лабораторії *Ірина Лаврентьєва* розкрила педагогічний потенціал використання освітніх коміксів у формуванні життєвої успішності учнів старших класів.

Проведення майстер-класу сприяло обміну досвідом та використанню сучасних методик в освітньому процесі, що має великий потенціал щодо вдосконалення системи освіти в Україні. Учасники отримали можливість познайомитися з інноваційними підходами до навчання та розвитку молоді, які сприяють їхньому гармонійному, фізичному, соціальному та емоційному зростанню.

26 травня 2023 року в межах Всеукраїнського фестивалю науки було проведено круглий стіл за темою «Науково-методичне забезпечення ціннісного професійного самовизначення і кар'єрного становлення учнів ЗЗСО в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення країни» (у форматі онлайн).

Доповідачами на заході були: *Зорина Охріменко*, завідувач лабораторії виховання готовності

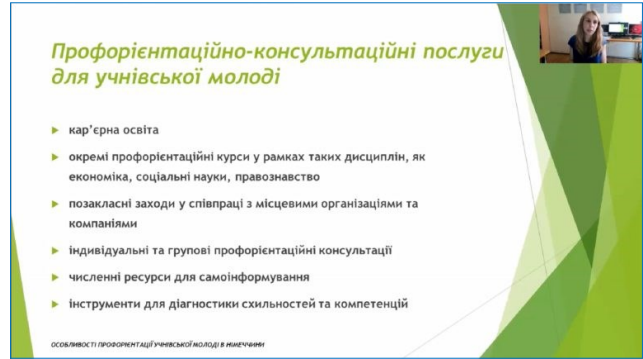

до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук; *Олег Морін*, старший науковий співробітник лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник; *Ірина Ткачук*, старший науковий співробітник лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук; *Алла Шевенко*, старший науковий співробітник лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат психологічних наук; *Ганна Вороніна*, старший науковий співробітник лабораторії виховання готовності до ринку праці Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук. З огляду на травмівний вплив наслідків війни доповідачі розкрили сутність поняття життєстійкості особистості; наголосили, що саме формування професійних і життєвих планів має супутній психотерапевтичний ефект, акцентували на необхідності відновлення науково-методичного забезпечення кар'єрного становлення особистості в профільній школі.

До проблемних питань, тематизованих в програмі круглого столу, віднесено:

- зміст і особливості застосування коучингових стратегій у процесі професійного самовизначення та кар'єрного становлення;
- специфіку організації процесу професійної орієнтації в Німеччині як одній із найвпливовіших країн ЄС;
- вектори і шляхи вдосконалення профорієнтації в Україні відповідно до реформи Нової української школи.

Результатним висновком круглого столу стало акцентування на необхідності системних змін у науково-методичному супроводі профорієнтації та професійного самовизначення учнів у закладах загальної середньої освіти, що обумовлено фун-

даментальними трансформаціями ринку праці, утратами реального сектору економіки, руйнуванням інфраструктурних об'єктів та релокації підприємств унаслідок війни (Малиношевський, 2022); необхідність системних змін у здійсненні науково-методичного супроводу профорієнтації та професійного самовизначення учнів у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Наголошено, що ефективне оновлення системи професійної орієнтації можливе лише в разі узгодження професійних і кар'єрних запитів з боку всіх учасників освітнього процесу.

Завершенням короткого циклу науково-практичних заходів у межах Всеукраїнського фестивалю науки стала флагманська конференція *«Виклики та перспективи формування зростаючої особистості в повоєнній реальності»*, яка відбулася 23 травня 2023 р. у Комунальному навчальному закладі Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». Конференцію організувала лабораторія інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України з метою пошуку шляхів, засобів та методів педагогічної відповіді на сучасні виклики, проблеми у сфері виховання; з'ясування ефективних форм, методів, технологій національно-патріотичного виховання молодого покоління; визначення шляхів педагогічної підтримки дітей і молоді у психотравмівних ситуаціях, викликаних та (чи) посилені російською агресією, способів залучення дітей і молоді до духовно-моральних цінностей як основи їхньої життєстійкості та соціального зростання.

У конференції взяло участь понад 80 учасників з наукових установ та закладів освіти (Інститут проблем виховання НАПН України, Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», Білоцерківський інститут економіки та управління Університету

«Україна», Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Державний університет «Житомирська політехніка», заклади загальної середньої освіти Сквирської міської ради Київської області, м. Білої Церкви тощо).

Науково-практична конференція працювала за такими напрямками:

1. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді в умовах воєнного стану та в повоєнній реальності: проблеми та рішення.

2. Педагогічна підтримка дітей і молоді у психотравмівних ситуаціях, викликаних та (чи) посиленних російською агресією.

3. Залучення дітей і молоді до духовно-моральних цінностей як основи їхньої життєстійкості та соціального зростання.

4. Провідні напрями виховного процесу в закладі освіти в сучасних суспільних реаліях.

Модераторами заходу були: *Валентина Шахрай*, завідувач лабораторії інституційного виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, доцент; *Катерина Плівачук*, доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений вчитель України.

Зі вступним словом до учасників конференції звернулася *Євгенія Бачинська*, ректор Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук, доцент, яка вказала на важливість співпраці закладів освіти і навчальних установ для подолання викликів в освіті, обумовлених російською агресією проти України, наголосила на необхідності усвідомлення перспектив виховної діяльності в повоєнній реальності.

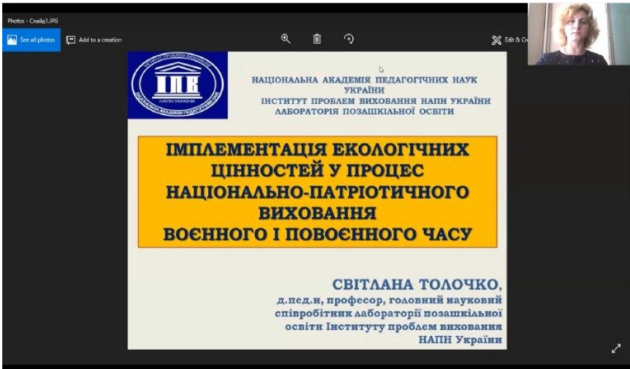
У мотиваційній промові до учасників конференції заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор *Любов Канішевська* відзначила, що в умовах воєнного стану особливо актуалізується проблема виховання дітей у цифровому просторі. Зокрема, формування безпечної поведінки підлітків у цифровому просторі в контексті віртуалізації і цифровізації воєнної агресії, розповсюдження небезпе-

чних віртуальних квестів та поширення російських наративів у соціальних медіа. Зазначила, що вчені НАПН України розробили інноваційну Концепцію виховання дітей та молоді в цифровому просторі, яка може бути покладена в основу наукових пошуків оптимальних шляхів забезпечення дітей в умовах цифровізації (Кремень, 2022).

З доповідями на пленарному засіданні, у яких було розкрито різноманітні аспекти виховання зростаючої особистості в період воєнного стану та в повоєнній реальності, використання із цією метою сучасних педагогічних форм, методів, технологій, виступили: *Канішевська Любов Вікторівна*, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; *Шахрай Валентина Михайлівна*, завідувач лабораторії інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, доцент; *Гончар Людмила Вікторівна*, головний науковий співробітник лабораторії інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор; *Плівачук Катерина Володимирівна*, доцент кафедри суспільно-гуманітарної освіти Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук, доцент; *Мартинюк Тетяна Сергіївна*, директор Білоцерківського академічного ліцею «Вектор» — гімназії № 18 Білоцерківської міської ради Київської області, кандидат педагогічних наук, учитель-методист; *Сидоренко Віталій Вікторович*, завідувач кафедри права та соціально-поведінкових наук Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент; *Толочко Світлана Вікторівна*, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Під час конференції обговорено питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді,

його засоби, технології, напрями. Зокрема, патріотичне виховання учнівської молоді на культурно-історичному досвіді українського народу; формування національно-культурної ідентичності здобувачів позашкільної освіти засобами фольклорно-етнографічної діяльності; імплементація екологічних цінностей у процес національно-патріотичного виховання воєнного і повоєнного часу; національно-патріотичне виховання студентської молоді як складник вищої освіти в сучасних реаліях; патріотична пісня в моральному вихованні зростаючої особистості; виховні проблеми сучасної сім'ї; формування безпечної поведінки підлітків у цифровому просторі; запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі; зміщення акцентів виховного впливу в нетипових умовах створення безпечного освітнього середовища; розвиток читацьких інтересів учнівської молоді в умовах цифровізації тощо.

Доповіді, підготовлені та проголошені на конференції, містять цінні ідеї щодо здійснення виховного процесу в період воєнного стану та повоєнній реальності, розроблені на належному науково-методичному рівні, мають практичну спрямованість та потребують широкого застосування в освітній діяльності.

Виступи і рекомендації масових науково-практичних заходів, проведених Інститутом проблем виховання НАПН України в межах Всеукраїнського фестивалю науки, викладено на офіційному вебсайті та YouTube-каналі наукової установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Бех, І.Д. (2023). Патріотизм у духовному злеті народу: наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання», 6 квітня 2023 р. *Вісник Національної академії*

педагогічних наук України, 5(1), 1-7. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5117>

Кремень, В.Г., Сисоєва, С.О., Бех, І.Д., Вознесенська, О.Л., Гавриш, Н.В., Гончар, Л.В., Журба, К.О., Ільїн, В.В., Канишевська, Л.В., Кириченко, В.І., Комаровська, О.А., Корнієнко, А.В., Куниця, Т.Ю., Курбатов, С.В., Литовченко, О.В., Малиношевський, Р.В., Мачуський, В.В., Найдьонова, Л.А., Рейпольська, О.Д., Толочко, С.В., Федорченко, Т.Є., Харченко, Н.В., Чаплінська, Ю.С., & Шахрай, В.М. (2022). Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-30. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>

Канишевська, Л.В. (2022). Науково-практична реалізація цифровізації виховного процесу в сучасних умовах: наукова доповідь загальним зборам НАПН України «Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи», 18-19 листопада 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4224>

Корнієнко, А.В., Мачуський, В.В., & Вербицький, В.В. (2022) *Методичні рекомендації для позашкільної освіти «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій»*. <http://surl.li/jblfjk>

Малиношевський, Р.В. (2022). Діяльність Інституту проблем виховання НАПН України в умовах воєнного стану. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4131>

Науково-практичний семінар «Позашкільна освіта в умовах війни та повоєнного відновлення» (28 квітня 2023 р.). <http://surl.li/izkqm>

Майстер-клас «Формування життєвої успішності учнів в умовах воєнного стану: підходи, форми, методи, технології та інструменти» (17 травня 2023) [Відео]. YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=ZcHfumPE4yk&t=258s>

Круглий стіл «Науково-методичне забезпечення ціннісного професійного самовизначення і кар'єрного становлення учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного часу і повоєнного відновлення країни» (17 травня 2023). [Відео]. YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=ikn95T2E9NM>

Всеукраїнська науково-практична конференція «Виклики та перспективи формування зростаючої особистості в повоєнній реальності» (26 травня 2023 р.). [Відео]. YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=VaONsnqwjPc&t=113s>

INNOVATIVE APPROACHES TO EDUCATION: A SERIES OF SCIENTIFIC AND PRACTICAL EVENTS OF THE INSTITUTE OF PROBLEMS ON EDUCATION OF NAES OF UKRAINE ON THE OCCASION OF THE ALL-UKRAINIAN FESTIVAL OF SCIENCE**Liubov Kanishevska***DSc in Education, Professor, Deputy Director for Scientific and Experimental Work, Institute of Problems on Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine***Ruslan Malynoshevskiy***PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Deputy Director for Research Work, Institute of Problems on Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. *The paper presents information on a short series of scientific and practical events initiated and conducted by the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine in the framework of the All-Ukrainian Festival of Science. The events are aimed at finding optimal mechanisms for leveling the challenges caused by military aggression by popularizing educational innovations and introducing appropriate tools into pedagogical practice.*

The series consisted of a round table "Scientific and Methodological Support of Valuable Professional Self-Determination and Career Paths of Students of Institutions of General Secondary Education in the Conditions of Wartime and Post-War Recovery of the Country", scientific and practical seminar "Modernization of Out-of-School Education in Conditions of War and Post-War Recovery", workshop "Formation of Students' Life Success in the Conditions of Martial Law: Approaches, Forms, Methods, Technologies of Education" and the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "Challenges and Prospects of the Formation of a Growing Personality in the Post-War Reality".

The fundamental idea of the series of events was the necessity to refocus students' education during the period of martial law and post-war reality. In particular, it is referred to strengthen the national and patriotic education of children and youth, foster the institutional capacity of educational institutions for implementing the principles of an inclusive and barrier-free environment and for guaranteeing students' safety. Moreover, it concerns the mechanisms for achieving life success and transforming a professional trajectory in the face of fundamental economic changes.

Keywords: *Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; out-of-school education; professional self-determination; career development; national-patriotic education; life success; inclusiveness and barrier-free education.*

Дата публікації: 30 червня 2023 р.